

SUOMEN FENNOUGRISTIIKAN TILASTA JA TULEVAISUUDESTA

Tämä kirjoitus perustuu alustukseen, joka pidettiin Helsingissä 15.3.2001 järjestetyssä seminaarissa, juhlistaessa 150-vuotiasta suomen kielen oppituolia. Sen ensimmäinen haltija M. A. Castrén oli myös suomalaisen fennougristiikan isä. Puheenvuoromme tarkoitus ei ole evaluoida laitosten tai tutkijoiden toimintaa eikä pohtia yksityiskohtaisemmin tutkimuksen tulevaisuudennäkymiä (niitä on jo ansiokkaasti linjannut Alho Alhoniemi Virittäjässä 1996 ja Sananjalassa 1997 julkaistuissa puheenvuoroissaan). Sitä vastoin yritämme yleisemmin pohtia fennougristiikan tehtäviä ja asemaa suomalaisen tieteen kentässä. Avainasemassa on fennougristiikan suhde lähi-aloihin, ennen muuta sisarensa fennistiikkaan. Tästä haluaisimme haastaa keskustelemaan mahdollisimman monet kollegat, myös fennistit.

HISTORIA ANTAA JA KÄSKEE

Fennougristiikan akateeminen ajanlasku alkaa tsarieren ja tsarittarien Venäjältä, samasta yhteiskuntajärjestyksestä, jonka valitessa Helsingin yliopistoon perustettiin suomen kielen professuuri. Venäjän etnisen tilanteen lähempään kartoittamiseen tähänneestä 1700- ja 1800-luvun tieteellisestä toiminnasta muovautui nationalismin aatteellisessa vanavedessä kansallisen identiteetin työväline. A. J. Sjögren ja M. A. Castrén toimivat Pietarin tiedeakatemian

toimeksiannosta, mutta ainakin Castrénin ajatuksia ohjasi myös ohjelmallinen tavoite osoittaa, etteivät suomalaiset ole mitään tyhjästä pudonnutta suokansaa. 1800-luvun suomalaisten fennougristien ulkoiset tavoitteet kytkeytyivät kiinteästi 1800-luvun kansallisiin pyrkimyksiin, niin aatteellisiin kuin yhteiskunnallisiin.

Suurta kansallista projektia toteuttaessaan tutkijat sitoutuivat itse yli oman elinikänsä kantaviin, useita sukupolvia ohjaviin hankkeisiin ja jättivät jälkeensä velvoittavan perinnön. Tällaisia fennougristiisia hankkeita olivat erityisesti Suomalais-Ugrilaisen Seuran keruuohjelma, stipendiaattien lähettäminen Venäjällä asuvien kielisukulaistemme pariin ja sanakirjojen ja keruuaineistojen julkaiseminen seuraavien sadan vuoden aikana. Näistä hankkeista tuli suoranainen velvoite ja ääneen lausumaton toimintaohjelma monille sukupolville. Keruuohjelman tulosten toimittaminen ja julkaiseminen on ollut olennainen osa Suomalais-Ugrilaisen Seuran, Suomen ja maailmankin fennougristista julkaisutoimintaa. Samasta aatteellisesta taustasta juontuu Setälän kuuluisa sanakirjaohjelma, jonka ympärille sittemmin paljolti rakentui Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Suomalainen fennougristiikka ei kuitenkaan ponnistanut suureen nousuunsa vain kansallisista vaan myös tieteellisistä lähtökohdista: se kuului kielitieteen kansainväliseen eturintamaan. Viimeistään nuogrammatiikan, tuolloisen ykkösuuntauk-

sen myötä kielitiede alkoi korostaa »tieteellisyttään» nimenomaan luonnontieteellis-positivistisessa mielessä. Tämä jyrkkä ja kategorinen näkemys »tieteellisyyden» luonteesta puolestaan lienee sen taustalla, että sekä setäläläis-nuorgrammaattisen tieteellisen paradigman tuloon 1800-luvun lopulla että sen väistymiseen muutamia vuosikymmeniä sitten liittyi tunnettuja, suorastaan henkilökohtaisuuksiin meneviä skismoja. Tässä jälkimmäisessä vaiheessahan fennistiikka katkaisi siteensä menneeseen ja sitä mukaa myös sukukieliin, eikä nykyajan suomenopiskelijoiden enää tarvitse opiskella muinaisunkarilaisia ruumissaarvoja. Mutta voisi väittää, että tämä murros oli enää pitkän prosessin loppukouristelua: fennistien takapotku paatin laitaan, kun normaalitieteen laivasilta näyttikin olevan etääntymässä. Samaan aikaan suomen kielen esihistorian ja sukukielten tutkijat istuivat veneessä kaikessa rauhassa suurkerääjä-sukupolven kalansaalista perkaamassa: työtä riitti, eikä sen mielekkyyttä tarvinnut kyseillä.

Mitä siis tapahtui? Yhteiskunta aatteen ja ismeineen on muuttanut suuntansa useaan kertaan ja jättänyt uusia tilauksia kielentutkijoille: uudempi tilaus juontuu siitä, että suomen ja sen sukukielten avulla ei ole tarkoitus todistaa menneisyyttä. Kieli on yhteiskunnan omakuva; tutkijat tulkoot perässä. Ja näin on tehty. Suomalaisessa tiedeyhteisössä ja yhteiskunnassa fennistiikka ja fennougristiikka on helppo erottaa toisistaan, koska niiden suhde siihen määrättyy erilaisten aatteellisten premissien kautta. Merta edempää katsottuna, sieltä »oikeasta Euroopasta», tämä veteen piirretty viiva menettää merkityksensä: ulkomaalaiselle suomen kieli on yksi eksoottinen kieli eksoottisessa kielikunnassaan, ja »fennougristi» voi tutkia — niin kuin meilläkin Castrénin aikoina — yhtä hyvin nenetsin syntaksia kuin alkusointua Kalevalan kielessä.

MITÄ FENNOUGRISTIikka ON JA MITÄ EI?

Fennougristiikasta puhuttaessa on ensimmäiseksi mietittävä, mitä fennougristiikalla kulloinkin tarkoitetaan. Havainnollistamme tämän asian ongelmallisuutta seuraavassa viiden karkeistavan luonnehdinnan avulla.

1. *Kansallisromanttinen fennougristiikka*. Fennougristiikka on kielitieteellistä esihistoriantutkimusta. Se pyrkii selvittämään, mistä taustasta ja aineksista suomen kieli on lähtöisin. Nämä peruskysymykset ovat suoraa perua 1800-luvun aatemaailmasta, Castrénin, Snellmanin ja Lönnrotin ajasta, mutta yhteiskunnallinen tilaus on jatkuvasti ajankohtainen. Ennen kaikkea kysymyksenasettelun polttopisteessä on oma kansa: fennougristiikka on Suomen heimon juurten etsintää, ja muille suomalais-ugrilaisille kansoille heltiää korkeintaan sivuosa-Oscareita. Hyvä esimerkki kansallisesta fennougristiikasta ovat suomen kielen etymologiset sanakirjat: niiden tekeminen tietenkin vaatii koko kielikunnan tuntemusta, ja siinä on otettava kantaa myös vertailevan fennougristiikan keskeisiin kysymyksiin, mutta koko työn perimmäinen päämäärä on puhtaasti kansallinen, suomalaista kieliyhteisöä palveleva. Epätieteellisempää näkemystä, jossa kielellisen esihistorian tutkimus on pelkkä kansallisen historian ja identiteetin rakennuksen pikku apulainen, havainnollistakoon Unkarin lentoyhtiön Malévin mainos takavuosilta: »Kymmenen miljoonaa sukulaistasi odottaa sinua Unkarissa.»

Kansanomaiset kuvataulut, joissa tietty ihmisjoukko väinämöislakit päässä talustaa Volgan mutkasta sitkeästi kohti Suomen luvattua maata, edustavat tietenkin yltiöpopulaaria näkemystä, joka luonnollisesti on liian yksinkertainen ollakseen totta. Monet fennougristit ovat nähneet ankarasti vaivaa tehdäkseen selväksi, että kielihistorian kuvausmallit eivät ole tyhjentävää

▷

kuvausta suomalaisten etnisistä juurista. Mutta seuraava ja vakavampi kysymys kuuluu, jääkö fennougristiikasta mitään jäljelle, jos se ylipäättäänkin aletaan liittää vain historiallisiin kuvatauluihin. Entä jos fennougristiikkaa tarvitaan suomen kielen kannalta vain siinä määrin kuin historiallisia kuvatauluja tarvitaan: fennougristista tutkimusta siteerataan fennistisen tutkimuksen johdannossa, kun on valotettava jonkin ilmiön taustoja, ja sitten mauri saa mennä?

2. *Puristinen fennougristiikka*. Toisen tulkinnan mukaan fennougristiikka on vertailevaa tai deskriptiivistä kielentutkimusta, jonka pääsubstanssia ovat suomalais-ugrilaiset kielet. Vertailevaa tutkimusta voi olla esimerkiksi historiallinen, typologinen tai kielikontaktitutkimus, deskriptiivisen fennougristiikan tavoite taas on kuvata eri suomalais-ugrilaisia kieliä mahdollisimman luotettavasti. Näistä kohteen ja metodin määritelmistä rakentuu mukava ja vankesti perusteltu tieteellinen norsunluutorni, jossa tutkija pysyy lestissään ja tekee sitä, mihin oma pätevyys riittää.

Tiukasti tai lähinnä kieleen rajoittuvala fennougristiikalla on monta vertailukohdetta maailmalla: on indoeuropeistiikka tai indoeurooppalaisten kielialueiden mukaan tavoitteensa fokuoivat romanistiikka, slavistiikka, baltologia, germanistiikka ja niin edelleen. Nämäkään eivät silti välttämättä ole kieleen rajoittuvia tutkimusaloja. Vaikka Helsingin yliopistossa Castrénin professorista ovat omiksi oppituoleikseen ja aloikseen eronneet esimerkiksi folkloristiikka ja kotimainen kirjallisuus, germanistiikkaan voi maailmalla ja Suomessakin kuulua yhtä hyvin keskiyläsaksan äännehistoriaa kuin entisen DDR:n kirjallisuuden ideologisia ongelmia. Rajanveto on paljolti yliopistollisten oppiaineiden resurssikysymys. Jos kieli ei ole useimpien opiskelijoiden äidinkieli, se ei ole pelkästään kohde vaan myös kulttuuritutkimuksen väli-

ne. Tällöin ei ole järkeä opettaa Suomessa unkaria tai Saksassa suomea erikseen niille, joita kiinnostavat possessiivisuffiksit, ja niille, joita kiinnostavat Béla Bartók tai Alvar Aalto.

3. *Sosioekologinen fennougristiikka*. Fennougristiikka on ala, joka tutkii suomalais-ugrialaisten kielten väistymistä ja kansojen assimiloitumista valtaväestöihin sekä suomalais-ugrialaisten kulttuurista ja ekologista nyky-ympäristöä.

Suomen kaltaisessa kansalaisyhteiskunnassa, jossa sananvapaudella on pitkät perinteet, sosiaaliset ja ekologiset ongelmat herättävät usein pienen ihmisen vastuun suurista ongelmista. Pieniä suomalais-ugrilaisia kieliä tarkoitettaessa — niin Suomenlahden ympäristössä, Pohjois-Skandinaviassa kuin Siperiassakin puhuttuja — monenlaiset yksilöä, kieliryhmää ja kulttuuria koskevat ongelmat ovat arkipäivää. Pahimmillaan uhattuina eivät ole pelkästään kieli ja elintavan ainutlaatuisuus, vaan myös elinympäristö, kuten Siperian herkillä öljykentillä. Kosketuksiin joutuminen tämän todellisuuden kanssa poikii väistämättä palokuntalaistoimintaa. Kansalaisaktivisti herää päiväuniltaan ja vaatii alkuperäiskansojen oikeuksien tunnustamista ja ekokatastrofeja lieventäviä pelastustoimia.

Suomen kielellä on lukuisia sovellusmahdollisuuksia ja -tarpeita nyky-yhteiskunnassa; suomalaisen fennougristiikan suhde yhteiskunnallisiin kysymyksiin taas on ollut etäinen ja ongelmallinen. Maailmansotien välillä Suomen fennougristit pysyivät aika tiiviisti erillään poliittisesta Suur-Suomi-haihattelusta, toisen maailmansodan jälkeen vältettiin »neuvostovastaiseksi» leimautumista, että ylipäättään olisi voitu tehdä edes jonkinlaista yhteistyötä rautaesiripun läpi. Neuvostoliiton hajottua on otettu pieniä askelia käytännön tasolla mutta vältetty suuria kannanottoja tieteenalan nimissä. Tämä on sinänsä järkevää,

mutta voi tuottaa sitä suurempia ongelmia, mitä enemmän niin sanottua yhteiskunnallista vaikuttamista ja osallistumista tiedeyhteisöltä vaaditaan.

Ongelma on jo ajankohtainen niillä alueilla, joissa alkuperäiskansojen ihmisoikeustoiminta on kyseenalaistanut perinteisen akateemisen tutkimuksen arvoneutraaliuden: kysytään esimerkiksi, onko oikein, että länsimainen lingvisti lennähtää johonkin viidakkokylään muutamaksi kuu-kaudeksi, kerää aineistoa yliopistonsa arkistoihin, tekee väitöskirjan ja etenee akateemisella urallaan, mutta kielen puhujayhteisölle itselleen ei jää tästä kaikesta käteen kuin haastattelupalkkioita. Vaikka fennougristiikan kaapeista tuskin löytyy kovin kammottavia kolonialismin luurankoja, tutkimuksen arvotaustan pohtiminen voi silti olla aiheellista. Joka tapauksessa näitä kysymyksiä tulee eteen sitä enemmän, mitä enemmän esimerkiksi tutkimusrahoitusta sidotaan kansainvälisiin tai luonnontieteestä lainattuihin malleihin, joihin kuuluu tutkimuksen eettisyyden arviointi.

4. *Politisoitu fennougristiikka.* Tämä näkökulma liittyy kiinteästi edelliseen kohtaan. Sisältöä tärkeämpi on muoto: fennougristiikka pyrkii parantamaan suomalais-ugrilaisten kansojen mahdollisuuksia omilla asuinalueillaan ja edistämään niiden osallistumista päätöksentekoon.

Politisoituneen »fennougristiikan» havainnollisin esimerkki ovat kielisukulaisuuden perusteella valittujen osallistujien väliset suomalais-ugrilaiset maailmankongressit. Helsingissä järjestettiin viime joulukuussa kolmas tällainen kokous. Politisoituneelle fennougristiikalle on tyypillistä myös se, että poliittiset johtajat julistautuvat »fennougristeiksi». Pyyteetön motivaatio voi olla varsinkin huomion kiinnittäminen Venäjän suomalais-ugrilaisten vähemmistöjen yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Tulkitsemme näin esimerkiksi sen, että

eduskunnan puhemies on ilmoittanut olevansa fennougristi. Mutta tuskinpa kukaan keksisi ehdottaa, että Puolan Sejmin puhemies on indoeuropeisti.

Politisoitu fennougristiikka on siis sidoksissa Suomen, Viron ja Unkarin yhteiskuntaan — ja niiden kansallisromanttisiin painotuksiin. Nämä tosin ovat eri maissa erilaiset: Unkarissa fennougristiikan suhde kansallisen identiteetin rakennustyöhön on ollut paljon löyhempi ja ongelmallisempi kuin meillä, Virossa taas politisoidulla fennougristiikalla on selvät kytköksensä Viron ja Venäjän ulkopoliittisten suhteiden erityisongelmiin.

5. *Postmoderni fennougristiikka.* Fennougristiikkaa on kaikki, mikä liittyy suomalais-ugrilaisten kielten puhujiin: heidän aineellisen ja henkisen kulttuurinsa sekä tapojensa tutkiminen, kuvaileminen tai kerääminen.

Käsitteellinen liberalismi on tässä venytetty äärimmilleen. Substanssiksi kelpaa suomalais-ugrilaisten kirjoittama kirjallisuus, etnofuturismi, eksotiikkahakuinen kulttuurimatkailu, etnografisten filmien tekeminen tai esineiden keräily. Fennougristin on osattava tulkata virosta ja unkarista suomeen ja takaisin, samoin parista, puhujamäärältään pienemmästä kielestä. Ja tietenkin hän osaa myös venäjää, jota ilman Venäjällä ei ole elämää, puhumattakaan tavallisista Euroopan valtakielistä. Fennougristin täytyy tuntea marien modernia taide-lyriikkaa ja pystyä kertomaan obinugrilaisen karhunpeijaisista. Hänen on parasta olla perillä myös perinnöllisyystieteestä ja siitä, mitä se kertoo samojedien, saamelaisten ja suomalaisten menneisyydestä.

Tässä näkemyksessä kohtaavat useat taustatekijät. Ensinnäkin: fennougristiikka on todellakin maantieteellisesti suuren osan pohjoista Euraasiaa kahmaiseva ala, jonka piiristä vielä nykyäänkin löytyvät — elleivät parhaat niin ainakin ainoat — asiantun-

tijat monen niin sanotun eksoottisen kansan kulttuuria ja nykytilaa koskeviin kysymyksiin. Fennougristiien on monesti pakkokin olla nykykatsannossa poikkeuksellisen laajakatseisia ja monitaitoisia, koska jo pelkkä saksan-, venäjän- ja unkarinkielisten klassikkolähteiden hallinta vaatii monipuolisempaa kielitaitoa kuin se »äidinkieli ja englanti» -pohja, jolla monet kielentutkijat nykyään toimivat. Mutta toisaalta fennougristiikka-käsitteen rehevöityminen liittyy myös uudempiin monitieteisyysvirtauksiin, perinteisen akateemisen tutkimuksen kysymyksenasettelujen sinänsä aiheelliseenkin kyseenalaistamiseen sekä perinteisen kirjallisen kulttuurin rapautumiseen, joka näkyy myös elämyksellisyyden leviämisenä oppivelvollisuuskouluihin ja kenties kohta yliopistoihinkin.

FENNOUGRISTIIKAN LAJIT PUNTARISSA

Tässä esittämämme määritelmät eivät niinkään ole »fennougristiikan» eri lajeja kuin fennougristiikan eri julkisuuskuvia ja näkökulmia sen lievealueisiin. Kysymys ei tässä ole siitä, mitä fennougristiikka oikeasti ja oikeimmillaan on. Siitähän lienevät kaikki yhtä mieltä, että fennougristiikassa on kova periaatteellinen ydin, historiallis-vertaileva kielisukulaisuuden tutkimus, ja sen ympärillä pragmaattista reuna-aluetta eli suomalais-ugrilaiden nykykielten ja niiden puhujien kulttuurin, historian jne. tutkimusta periaatteessa lähes rajattomiin. Siihen aikaan, kun tieteenihanne yleensäkin oli historioiva ja se palveli suoraan yhteiskunnan tarpeita, reuna-alue liittyi ytimeen ilman periaatteellisia ongelmia; nyttemmin reuna-alueen rajaavat käytännön syyt, eli fennougristiikkaan luetaan lähitieteitä sen verran kuin kussakin yhteydessä tarkoituksenmukaiseksi katsotaan. Esimerkiksi kansainvälisissä fennougristikongresseissa on

vuosikymmenten ajan ollut mukana kirjallisuudentutkimusta, arkeologiaa ja kansatiedettä, samoin niin sanottuja fennistisiä tai hungarologisia esityksiä.

Fennougristiikan sisältä katsellen noiden erilaisten julkisuuskuvien olemassaolo tai niiden eronteko ei ole ongelma: mansi-kirjailija Juvan Šestalovin runojen reseptiota voi ja miksei pitäisikin tutkia, ja tietenkin suomalais-unkarilaiset kulttuurisuhteet tai lingvistisen diversiteetin tukeminen ovat hienoja asioita. Ongelmat syntyvät fennougristiikan ulkopuolella, päättäjien taholla, viimeistään siinä vaiheessa, kun resursseja aletaan jakaa. Siinä vaiheessa on mietittävä, miten iso viipale kakusta fennougristiikalle voidaan antaa ja minkälaiselle fennougristiikalle: kenelle kuuluu ylimuistoinen nautintaoikeus aikoinaan kansallisin perustein ja ihan erilaisten, paljon nykyistä suppeampien näköalojen pohjalta syntyneisiin instituutioihin. Fennougristiien ongelmana ei tässä vaiheessa ole edes se, että joku haluaa nimittää kulttuuripoliitikkaa tai väestögenetiikan tulosten popularisointia fennougristiikaksi, vaan pikemminkin se, että kaikki *fennougristiikka* ja *suomalais-ugrilainen* -sanojen esiintymät lasketaan yhteen ja ala todetaan hirvittävän yliresursoiduksi.

Toinen ja nykyään ehkä yhä päivänpolttavampi ongelma on, että ulkopuoliset eivät kaiken tämän »fennougristiikaksi» nimitetyröykkiön takaa enää näe tai hahmota fennougristiikan varsinaista kovaa ydintä. Ja jos olemme edes vähän itsekiittisiä, on pakko kysyä, hahmotammeko aina itsekkään. Tavallinen veronmaksaja ei pysty kuvittelemaan, mitä hänen verovaroidaan tehdään esimerkiksi yliopiston nimikkolaitoksessa. Haave todellisesta sivistysyliopistosta ja lahjakkaista opiskelijoista ei tietenkään ole vain fennougristiien tai humanistien murhe, vaan koko yliopistoinstituution kehittämisen peruskysymyksiä.

Fennougristiikkaan kietoutuu julkisuuskuva ja resursoinnin lisäksi vielä kolmas kysymys eli monitieteisyyden vaara. Kun mennään perinteisen kielitiede–kielihistoria-akselin ulkopuolelle, muuttuu »suomalais-ugrilaisuuden» käsite kulttuurisidonnaiseksi ja vaikeasti soveltuvaksi. Se, mikä on fennougristiikkaa Hollannissa, ei välttämättä olekaan fennougristiikkaa Suomessa. Ja koska tieteellisellä ongelmanasettelulla ei enää ole yhtä ainoaa peruskysymystä niin kuin Castrénin aikoihin, eli pääongelmat eivät enää liiku »Volgan mutka vai Siperia»-akselilla, voidaan monitieteisyyden nimissä ajautua multidiletantismiin. Vaarana on, että koulutuksen sisältö poimitaan perinteisestä kielentutkijankoulutuksesta mutta tulokseksi toivotaan moniulotteisia näkökulmia niin sanottujen suomalais-ugrilaisen kansojen kulttuuriin. Kielitieteen ja kulttuurin, ideologisen ytimen ja ympäröivän todellisuuden yhteen sovittaminen on toki myös laajempi ongelma, joka koskee myös fennistiikkaa ja muitakin tieteenaloja.

FENNOUGRISTIIKKA KIELITIEEEN KENTÄSSÄ — ITSEISARVO VAI ORPOLAPSI

Olemme siis väittäneet, että fennougristiikan ydin hukkuu usein kulttuuris-poliittis-historiallisen painolastin alle. Kielitieteellisen profiilin mataluus puolestaan voi sitten johtaa esimerkiksi siihen, että muilta aloilta tai niihin vedoten voivat tutkijatkin hypätä fennougristisille foorumeille esittämään vallankumouksellisia mielipiteitä alan ydinkysymyksistä, puhumattakaan aina valppaasta suuresta yleisöstä.

Fennougristiikkaa uhkaa vaara pudota kahden tuolin, metodologian ja ideologian eli tieteellisen legitimaation ja moraalisen legitimaation, väliin. Tieteellisen legitimitetin määrittää yleinen kielitieteen teoria, mutta sen silmissä suomalais-ugrilaiset kie-

let ovat vain yksi enemmän tai vähemmän eksoottinen kieliryhmä muiden joukossa: komin tutkiminen Suomessa ei ole siltä kannalta sen tärkeämpää kuin vaikka maya-kielten tutkimus. Olennaista olisi saada aikaan yleiskielitieteellisesti kiinnostavia tuloksia ja toimittaa ne yleiskielitieteellisillekin foorumeille. Tätä asiaa ei fennougristiikassa ehkä vielääkään ole riittävästi tiedostettu, vaikka potentiaalia siihen olisikin. Moraalisesta legitimaatiosta, siis kansallisen tieteen asemasta, fennougristiikka joutuu kilpailemaan fennistiikan kanssa, mutta tätä työnjakoa ei oikein missään ole otettu julkisilla pöydillä käsiteltäväksi. Nyttemmin voisi kansallisten prioriteettien lisäksi argumentoida myös kansainvälisyydellä; fennougristiikkahan on aidosti kansainvälinen tutkimusala, vaikka ei olekaan tottunut sillä asialla elämöimään — mutta kansainvälisistä ovista suomalaisessa katsannossa esimerkiksi suomalainen anglistiikka tai germanistiikkakin.

Kielitieteen teorian kannalta fennougristiikalla on loistava menneisyys varhaisen komparatistiikan avantgardena. Suomalais-ugrilainen kielisukulaisuushan keksittiin samoihin aikoihin indoeurooppalaisen kanssa tai itse asiassa vähän ennenkin. Fennougristiikalla on vankkoja näyttöjä nuogrammatiikan kultakaudelta sekä mahtava, vielä hyvin vähän hyödynnetty potentiaali erinäisillä yleiskielitieteellisesti kiinnostavilla aloilla, kuten typologiassa tai areaalija sosiolingvistiikassa — siitä puhumattakaan, että tähänastisia saavutuksia on yleiskielitieteellisillä foorumeilla propagoitu riittämättömästi ja niin sanotussa kansainvälisessä kielitieteellisessä kirjallisuudessa törmää toistuvasti vanhentuneisiin tietoihin ja perättömiin väittämiin.

Fennistiikalle fennougristiikka toimii edelleen välttämättömänä taustoittajana paitsi historiallisissa myös typologisissa ja kielen muuttumista koskevissa kysymyk-

▷

sissä. Pari esimerkkiä: Maria Vilkuna poh-
ti Tieteen päivillä tammikuussa monelta
kannalta ja ansiokkaasti sitä, kuinka ainut-
laatuinen suomen kieli on, ja päätyi lopul-
ta siihen, että varsinkin objektin eri muodot
ovat rakenteellisesti poikkeuksellinen omi-
naisuus. Globaalisti ainutlaatuisella piir-
teellä on syvät suomalais-ugrilaiset juuret,
ja selitystä siihen voi etsiä muiden itä-
merensuomalaisten ja saamelaiskielten tai
mordvan avulla. Samoin pronomien käy-
tössä tapahtuvat muutokset, niin ainutker-
taisia kuin ne suomen kannalta ovatkin,
ovat myös sukukielistä tuttuja. Yleissuo-
men normeja rikkova *se*-pronomien tun-
keutuminen persoonapronomien sarjaan
on pelkästään odotuksenmukaista, jos sitä
verrataan demonstratiivipronomineista läh-
töisin oleviin yksikön 3. persoonan prono-
mineihin esimerkiksi liivissä, virossa, vat-
jassa ja marissa. Liivistä, virosta, vepsästä
ja mordvasta löytyy monenlaista näyttöä
deiktisen pronomien erikoistumisesta sup-
peaan kieliopilliseen tehtävään esimerkik-
si määräisyyden ilmaisijana.

Mutta onko fennougristiikka tosiaankin
vain fennistiikan taustoittaja ja lisävalaisi-
ja? Eikö paremminkin ole niin, että fenno-
ugristiikka on fennistiikan ympärillä kuin
valkuainen keltuaisen: suomen kielen eri-
koiskysymyksistä on vaikea päästä laajem-
piin ympyröihin muuten kuin koskettamatta
suomalaisittainkin fennougristiseksi määri-
teltävää aluetta? Tämän huomaa tiukoinkin
perusfennisti ulkomaisiin tutkijaympyröi-
hin tai maallikoidenkin pariin mennessään.
Ja vaikka myönnettäisiinkin, että fennoug-
ristiikassa koko kenttää hallitsevien suur-
mestarien aika alkaa olla ohi ja tyypillinen
nykyfennougristi on paremminkin esimer-
kiksi marin tai nenetsin erikoisasiantuntija,
ei fennisti kansainvälisestä näkökulmasta
katsottuna ole sittenkään muuta kuin yksi
samantapainen spesialisti lisää. Jos fen-
nougristiikka onkin nykysuomalaisen yh-

teiskunnan ja koulutuspolitiikan kannalta
fennistiikan pieni, marginaalinen taustaosa-
nen, kansainväliseltä tai tieteenteoreettiselta
kannalta katsellessa tämä suhde kääntyy
päälaelleen. Kärjistäen voisi väittää, että
fennistiikan irrottautumiselle fennougristiik-
kasta on yhteiskunnalliset ja tiedepoliittiset
syynsä mutta ei tieteellisiä perusteita... Mer-
killisintä kuitenkin on, että tästä kysymyk-
sestä on julkisesti keskusteltu niin perin vä-
hän. Onko kumpikin osapuoli katsonut pas-
siivisen strategian parhaaksi?

Fennistiikan ohella fennougristiikka on
elänyt välttämättömässä ja — ainakin Suo-
messa — hedelmällisessä vuorovaikutuk-
sessa semmoistenkin naapurialojen kanssa
kuin skandinavistiikka, germanistiikka, bal-
tologia, slavistiikka tai altaistiikka. Alaa
ulkopuolelta katselevilta unohtuu liian hel-
posti, että fennougristiikka on olennaisilta
osiltaan myös kontaktilingvistiikkaa, jopa
sen kaikkein klassisin historiallis-vertaile-
va ydinalue: eihän koko kielisukulaisuuden
yksi tärkeä peruspilari, etymologia, tule toi-
meen ilman lainasanatutkimusta. Viime ai-
koina balttilaisista lainasanoista käyty ety-
mologiadebatti lienee osoittanut ainakin
sen, että esimerkiksi baltologian tuntemusta
fennistien ja fennougristien taholla voisi
huoletta lisätä. Myöskään fennougristiikan
ja slavistiikan yhteistyön merkitystä ei ny-
kyään voi liikaa korostaa, kun poliittiset
esteet kansainvälisen yhteistyön tieltä ovat
periaatteessa poistuneet ja esimerkiksi ei-
slaavilaisten kansojen osuutta venäjän kie-
len ja venäläisyyden syntyyn pitäisi pystyä
entistä vapaammin pohtimaan.

Yksittäiskielten ja -kieliryhmien tutki-
muksen, fennougristiikasta germanistiik-
kaan ja edelleen vaikka iranistiikkaan, suh-
de yleiseen kielitieteeseen on edelleen oma
ongelmansa: onko yleinen kielitiede ylim-
män tiedon vartija ja metodiikan määrääjä,
jolle muut kieliaineet toimittavat aineistoa,
vai muiden kieliaineiden kulloisiakin tar-

peita palveleva mahdollisimman monipuolinen työkalulaatikko? Tämä ei taaskaan ole niinkään ongelma tutkijoille itselleen, vaan päättäjille ja voimavarojen jakajille. Jos kerran kielitieteen periaatteiden ja metodien pitäisi olla universaalit ja kaikkia ihmiskieliä koskevat, eikö niiden opetusta ja soveltamista voisi taloudellisuusmielessä keskittää yleisen kielitieteen huoleksi? Sittenhän voisi jättää filologialaitokset käytännön kielitaitoa ja kulttuurituntemusta jakeleviksi materiaalipankeiksi, jotka pyörisivät esimerkiksi syntyperäisten lehtorien tai kieliassistenttien varassa, ja osan voisi vaikka »ulkoistaa» esimerkiksi asianosaisten maiden ja valtioiden kulttuuri-instituuttien sekä ystävyysseurojen tai muiden sellaisten kolmannen sektorin tahojen kannateltavaksi...

Tämä malli, niin taloudelliselta ja teoreettisesti järkevältä kuin se tuntuukin, joutaisi melkoisiin ongelmiin, kuten kärjistyksellämme pyrimme osoittamaan. Ihmiskielen universaalius on enemmän aksioma kuin hedelmällinen lähtökohta tutkimukselle saati yliopistolliselle opetukselle. Ei myöskään ole perusteltua odottaa, että yksi teoria- ja metodipankki antaisi, ainakaan ilman tolkuttoman suuria lisäresursseja, riittävät ja yleispätevät työkalut käteen yhtä lailla äidinkielen sä stilistiikkaa tutkivalle fennistille, 1600-luvun ihmisten kirjeenvaihtoa tutkivalle anglistille ja kuudentuhannen vuoden takaisia äännekehityksiä pohtivalle fennougristille. Lisäksi on yleisesti tiedossa, että siinä missä yhden tehtävä on laatia kaiken selittäviä teoreettisia aparaatteja, toisen tehtävä on etsiä vastaan kapinoivia faktoja, jotka lopulta jopa kumoavat teorian. Näinhän esimerkiksi kielitypologia ja universaalitutkimus toimivat.

Mutta mikä vielä tärkeämpää, tieteenhistoria osoittaa, että tiede- ja yliopistomaailmassa pieni on usein kaunista ja hajautettu tehokasta. Generativismin kultakaudelta on toivottavasti opittu se, että ih-

miskielen universaaleja lainalaisuuksia ei voi loputtomiin louhia yhdestä nimeltä mainitsemattomasta länsigermaanisesta kielestä (tässä voisi siteerata sitä ilkeämielisesti Paul Postalin nimiin pantua määritelmää, jonka mukaan »a linguistic universal should be attested in at least one language, if possible»). Suomessakin on nähty myös, miten yksi vaikutusvaltainen tiedepaavi voi viedä jopa koko alan vuosikymmeniksi hakoteille, niin kuin fennistiikan ja fennougristiikan historiassa viime vuosina paljon puitu E. N. Setälän astevaihteluteorian esimerkki osoittaa. Kunnianhimoista teoreettista kielentutkimusta tarvitaan siis mahdollisimman monella taholla ja monien nimikkeiden alla. Fennougristiikkaa ei näin ollen tarvita pelkästään kansallisten perinteiden tiedemuseoksi, sillä perusteella, että »tottaahan meillä fennougristiikkaa on oltava, kun meillä on sitä aina ollut ja siinä on aikoinaan tehty niin hienoja ja isänmaallisia juttuja», vaan sillä on selvä kielitieteellinen ja tiedepoliittinen tilaus tulevallekin vuosituhannele.

Kartoitettuamme fennougristiikan ideologioita taustatekijöitä on aika tähdätä tulevaisuuteen. Direktiivien sijasta pyrimme etsimään fennougristiikan keskeiset kiinnekohdat. Miten ajatuksia voidaan soveltaa, jää sekä fennougristien että fennistien ja muiden tutkijoiden kuin myös päättäjien ja viime kädessä koko yhteiskunnankin harjittavaksi.

TULEVAISUUDEN TIENVIITAT JA KIINNEKOHDAT

Fennougristiikka on vähitellen lunastanut kunniavelkansa 1800–1900-luvun taitteen keruumestareita kohtaan. Fennougristiikka on saanut myös sanoa kantansa siihen, mitä oikeastaan tiedetään Suomen kielen ja väestön alkuperästä, mutta se on oltava valmis täydentämään näkökantojaan jatkossakin.

Alan synkronoinnilla sekä muuttuneen yhteiskunnan että tiedeyhteisön tavoitteisiin on ainakin kolme ulottuvuutta, jos individualistinen tutkijan yksilötaso jätetään huomiotta: 1. Tutkimus- ja yliopistolaitosten taso, 2. Kansalliset tavoitteet sekä 3. Kansainväliset kiinnepohdat.

Vähimmäisvaatimukseksi kullekin tasolle voi asettaa perinteiden ja oman erityisalan rakentavan eikä vain konservoivan säilyttämisen, siis sen tekemisen, mitä muuten ei tehtäisi missään. Tässä suhteessa fennougristiikka eroaa olennaisesti esimerkiksi anglistiikasta, jossa voidaan yrittää tehdä samaa mitä muuallakin, mutta paremmin. Anglistiikka on siksi myös helpommin kansainvälisten asiantuntijaraatien arvioitavissa kuin fennougristiikka, jossa tulee eteen hankalia kysymyksiä: onko parempi, että jotain eksoottista kielimuotoa tai erikoiskysymystä tutkitaan vaikka naiivisti ja kunnianhimmottomasti kuin että sitä ei tutkitaisi ollenkaan? Erottelemme pääongelmat ja -tavoitteet tasoittain.

1. *Laitostaso.* Jokaisen tai Suomen kummankin, Helsingin ja Turun yliopiston, fennougristisen oppituolin edessä ovat nykyään tietysti samat ongelmat kuin muillakin ja erityisesti pienillä humanistisilla ainelaitoksilla: yliopiston yleisten tuotantovaatimusten sopeuttaminen alan omiin vaatimuksiin. Kun opetetaan niin sanottuja eksoottisia kieliä ja kulttuureja eli kun opiskelijat joutuvat periaatteessa lähtemään liikkeelle nollatasolta, jo perustietojen ja -kielitaitojen opiskelu täyttää suuren osan opintoviikkokiintiöstä. Jos opintosuorituksia sitten on tuotettava tietty määrä ja opiskeluaikojen lyhennettävä, tarkoittaa se väistämättä riman laskemista.

Jotenkin pitäisi volyymia säädeltäessä kuitenkin kyetä ottamaan huomioon se, että vaikka merkittäviä suomalais-ugrialaisten kielten tutkijoita ei tule eikä voida työllistää kovin monta kappaletta sukupolvea koh-

ti, näiden muutamankin löytäminen ja kasvattaminen edellyttää sitä, että vuodesta toiseen pidetään tarjolla tiettyä minimimäärää fennougristista akateemista opetusta. Tämä on tarpeen silläkin uhalla, että suu- osalle opiskelijoista ei koskaan myöhemmin ole mitään käytännön hyötyä siitä, että joskus on tullut opiskeltua äännehistoriaa tai udmurtin alkeita. Ylellisyys on tässä asiassa välttämättömyyttä. Oman suuren säätelyongelmansa muodostaa tietysti kielitieteellisen opetuksen tasapainottaminen kulttuurin- ja yleissivistävän opetuksen kanssa. Missä määrin esimerkiksi fennougristiikan laitokselta voidaan vaatia Unkarin ja Viron kulttuurin ja käytännön kielitaidon opettamista — kannatteleeko siinä kääpiöjä jättäjäistä?

Omalta kannaltaan vastaaviin kysymyksiin joutuu vastaamaan myös ainoa suomalainen tutkimukseen erikoistunut laitos, jonka tehtäväkenttään fennougristiikka kuuluu: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Sen toimintaa on rytmitetty osin toisin kuin yliopistojen, mutta samanlaiset kysymykset koskettavat sitäkin: lähtevätkö laitoksen ja sen työntekijöiden tavoitteet vain tutkijoiden omista lähtökohdista, laitoksen prioriteeteista vai vuorovaikutuksesta muun tutkijayhteisön kanssa.

Yksi avainsana on tietenkin synergia eli keskinäisen työnjaon miettiminen. Ja, mikäli mahdollista, sellaisten synergiamekanismien kehittäminen, joiden varassa voisi tehdä suunnitelmia pitemmällekin aikavälille kuin ne pari kolme vuotta, jotka yksittäinen hanke tai yhden pätkätutkijan tai vierailijan työkomennus kestää. Paradoksaalista kyllä, samalla kun puhutaan tiedenvälisyydestä ynnä muusta, kehitellään sellaisia arviointi-, rahoitus- ja hallintajärjestelmiä, jotka herkästi edellyttävät jokaisen palikan sijoittumista yhteen — ja vain yhteen — lokeroon. Fennougristiikka tarvitsee edelleen mahdollisimman laaja-alai-

sia ja yhteistyökykyisiä asiantuntijoita, ei kirurgisia täsmäspesialisteja, vaikka nämä olisivatkin halvempia kouluttaa ja helpompia hallintomiesten lokeroida. Mutta myös suomalaisen fennougristiikan satavuotias minimitavoite eli jokaisen kieliryhmän eriytystuntemus on edelleen ajankohtainen.

2. *Kansallinen taso.* Keskinäisen työnjaon kysymysten kautta liu'umme seuraavalle eli kansalliselle tasolle. Koska Pohjois-Kalotista Siperiaan ulottuva alue on maantieteellisesti laaja ja suomensukuisia kieliä on laskutavasta riippuen jopa neljätkymmentä, on parin kolmen yliopisto- ja tutkimuslaitoksen helppo vallata oma revii-rinsä pelkän kielellisen ja etnokulttuurisen substanssin perusteella. Ei tarvitse ruveta vertailemaan sovellettavaa metodia ja lähestymistapojen paremmuutta. Kenttä on riittävän hajanainen, jotta alakin alkaa näyttää siltä pyrkiessään täyttämään minimi-tavoitteensa.

Humanistiseen tutkijanvapauteen liittyvä julki lausumaton lupa olla vapaa individualisti. Individualistinen sirpaloituminen kuvannee kaiketi myös fennistiikan kehitystä viime vuosikymmeninä. Jos perussubstanssiltaan näin rajatun alueen sisällä erikoistuminen on johtanut näin pitkälle, on selvää, että fennougristiikan laariin jää vielä paljon laajempi labyrintti, jossa tutkija harvoin pääsee näköetäisyydelle kollegan kanssa. Vaikuttaakin siltä, että kansallisella tasolla ympyrä on sikäli sulkeutunut, että historialliset velvoitteet, kuten kielikunnan ja yksittäisten tytärikielten esihistorian selvittäminen ja vanhojen keruuaineistojen julkaiseminen, eivät enää ohjaa alan toimintaa kokonaisuutena, vaan ne ovat enemmän rutiininomaisia toimintamuotoja. Yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa harjoitettavan fennougristiikan ja niissä työskentelevien fennougristien välistä sarkajakoa olisikin syytä tarkastella uudestaan. Tarvittaisiin siis kansallista kokonaisstrategiaa, kuten jotkut

ovat jo ehdottaneetkin.

Olisiko siis aihetta luoda jonkinlainen puolivirallinen ja ainakin puolijulkinen kansallinen elin tai neuvottelupöytä sen pohtimiseen, mitä fennougristiikalla Suomessa tarkoitetaan ja miten fennougristiikkaa Suomen tiedepolitiikan kentässä kehitetään? Yksi avainkysymys tässä on juuri »kansalliseksi» etiketöityjen voimavarojen jakaminen fennougristiikan ja fennistiikan kesken. Tärkeää ei tässä ole rajanveto, tutkimusaiheiden rajapyykittäminen ja tutkijoiden nimilaputtaminen, vaan synergia. Pitäisi kehittää jokin semmoinen, tutkijoiden henkilökohtaisista suhteista ja hyvästä tahdosta tai lyhytjänteisistä teemaprojekteista riippumaton mekanismi, joka mahdollistaisi ope-tuksen ja tutkimuksen yhteistyön fennistiikan ja fennougristiikan välillä ilman sitä vaaraa, että fennougristiikan resurssit valuisivat fennistiikan palvelukseen (päinvastaisestahan ei nyky-Suomessa ole pelkoa). Tässä joudutaan palaamaan äsken mainittuun tutkijaindividualismiin. Ääripäät kärjistäen voisi kysyä: Onko kansallisten tieteiden kenttä valtion viljelmä, tarvitaanko sinne kansankomissariaattia määräämään viisivuotissuunnitelmat tuotantotavoitteineen? Vai onko se herrasmiesten kartano, jossa joutilas luokka ylimuistoisella oikeudellaan metsästelee niitä eksoottisia elukoita mitä milloinkin mieli? Ja löytyisikö näiden ääripäiden väliltä jokin toimiva vaihtoehto?

3. *Kansainvälinen taso.* Fennougristiikka ei kuitenkaan ole vain kansallinen vaan mitä olennaisimmin kansainvälinen tieteenala, jolle kansainvälinen yhteistyö ja yhteydenpito on elintärkeää. Siksi on käytettävä vielä hetki kansainvälisen perspektiivin pohtimiseen. Kansainvälisellä fennougristiikalla on ainakin kahdet kasvot: monien kielisukulaistemme kulttuuriympäristö Venäjä ja toisaalta läntinen maailma. Yksi suuri ongelma on, että rautaesirippu on

pystyssä edelleen, kieli-, terminologia- ja metodologiamuurin muodossa: Venäjän fennougristit lähestyvät tutkimusongelmia usein venäjän kielestä ja venäläisestä tutkimustraditiosta ja kulttuuritaustasta käsin. Lännen tutkijat taas eivät tätä kieli- ja traditiotaustaa tunne vaan yrittävät uida fennougristiikan kysymyksiin esimerkiksi suomen tai unkarin kielen kautta, mikä ei aina ole se itsestäänselvästi paras lähestymisreitti.

Yhteistyön kehittämisessä Venäjän ja lännen välille on tunnetusti kasapäin poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia ongelmia. Vaarana on toisaalta sortua holhoavan kolonialistiseen asenteeseen. Tätä edustaa esimerkiksi taannoinen lehtikirjoitus, jossa esitettiin, että suomalaisten tutkijoiden avulla kehitettäisiin kaikille karjalaisille, siis toisistaan syvästi eroavien murteiden puhujille, yhteinen kirjakieli, kun eivät karjalaiset kerran itse saa sitä aikaan. Toisaalta taas »paikallisten omilla ehdoilla» toimiva sivullinen herkästi joutuu jonkin paikallisen poliittisen kiistan osapuolen käsikassaraksi.

Melkoinen osa Venäjä-painotteisen kansainvälisen fennougristiikan ongelmista ruumiillistuu kansainvälisissä fennougristikongresseissa. Ne ovat jokseenkin ainoa koko maailman fennougristiikan tutkijoita kokoava kehikko, mutta samalla ne ovat kansallisia kulttuuri- ja mediatapahtumia, joihin poliittiset tahotkin hanakasti pyrkivät mukaan. Tämän kaksoisroolin rasite osoittaa, että kansallisia ja tieteellisiä kriteerejä ei ole helppo yhdistää. Tuloksena on yhä kaottisempia suurtapahtumia, joissa kaikista pyhistä päätöksistä huolimatta sekä aihevalikoima että tieteellinen taso on toivottoman kirjavaa: kongressiesitelmille ei, uskomatonta kyllä, ole vielääkään saatu aikaan toimivaa tieteellistä laatukarsintaa.

Fennougristikongressin symboloiman kansainvälisen fennougristiikan merkittävä haaste tällä hetkellä onkin tieteellisen pro-

fiilin terävöittäminen, siitä huolimatta, että fennougristiikan historiallis-ideologiset juuret ja opiskelijavolyymien tarjoama taloudellinen kasvupohja ovat kansallis-kulttuurisissa harrastuksissa. Tieteellisen profiilin terävöittämiseen vapaimmat kädet ovat tämänhetkisessä tilanteessa, muutaman muun keskuksen ohella, nimenomaan suomalaisilla fennougristiikan laitoksilla.

Toinen kansainvälisyysnäkökulma avautuu länteen, Länsi- ja Keski-Eurooppaan ja etenkin angloamerikkalaisten virtausten hallitsemaan maailmaan, johon suomalainen yhteiskunta on nykyään voimakkaasti kallellaan. Tässä katsannossa fennougristiikka on paitsi suomalais-ugrilaisista kielistä, niiden puhujista ja heidän kulttuuristaan sisältönsä etsivä ala, myös osa maailman lingvistiikkaa. Fennougristiikka ja fenostiikka palaavat tässä näkökulmassa samaan alkijuureen. Kielitieteen teorian formalistisimpien suuntauksien lajinkehitys on vienyt niin pitkälle, että ne eivät tarvitse argumentointiinsa välttämättä ollenkaan kieliainesta. Mutta lukuisien teorioiden ja oletettujen universaalien pätevyys testataan luonnollisten kielten laboratoriossa. Fennougristiikalla ja suomalais-ugrilaisilla kielillä on tältäkin kannalta tavoiteltavana paljon enemmän kuin satunnaiset viittaukset eksoottisina kielinä.

Kun muistetaan tarkastella fennougristiikkaa nimenomaan kansainvälisenä tieteenhaarana eikä kansallisena intressinä, korostuu, paradoksaalista kyllä, kansallinen näkökulma eli Suomen ja suomalaisten fennougristien vastuu kansainvälisessä tiedeyhteisössä. Siitä, miten paljon fennougristiikkaa maailmalla tunnetaan, ja miten paljon esimerkiksi yleiskielitieteellisten kysymysten tutkijat ovat perillä fennougristiikan saavutuksista, on suuri vastuu nimenomaan suomalaisilla. Tämä on asia, jota ei saa päästää unohtumaan päättäjiltäkään: on olemassa ei vain kansallisesti vaan myös

maailmanlaajuisesti relevantti tieteenala, jossa suomalaisilla on ainakin mahdollisuudet etulyönti- ja johtoasemaan.

Viestimme on siis se, että fennougristiikalla on paitsi pitkät perinteet myös kunnolliseen tutkimukseen tarvittava perusinfrastruktuuri, jota täytyy hyödyntää oikealla tavalla. Sitä oikeaa tapaa voi etsiä tehostamalla synergiaa alan sisällä ja suomalaisessa tiedeyhteisössä ja kehittämällä fennou-

ristiikan, siis myös fennistiikan, potentiaalia suhteessa kansainväliseen tiedeyhteisöön. Ensimmäinen askel siihen, että tämä hurskas toivomus voisi lähteä toteutumaan, on nöyrä ja rehellinen keskustelu kaikkien asianosaisten kesken. ■

RIHO GRÜNTHAL
JOHANNA LAAKSO

FENNOUGRISTIikka: LINGVISTIikka VAI FILOLOGIAA?

KOMMENTTI EDELLISEEN PUHEENVUORON

Vaikka suomalaisen fennougristiikan alalla on jatkuvasti tuotettu sekä aintuista tutkimusta vähän tunnetuista kielistä että saavutettu kansainvälisesti korkeatasoisia yleislingvistisiä tuloksia, on suomalaisten fennougristien keskuudessa viime vuosina yleistynyt huoli siitä, että alalla harjoitettava tutkimus ja koulutus etäytyvät yhä kauemmaksi niin yliopistojen kuin kansallisen koulutuspolitiikan tavoitteista.

Nähdäkseni tähän kehitykseen on lähinnä kaksi syytä, jotka käyvät ilmi Laakson ja Grünthalin esityksestä. Ensinnäkään nykyisessä vahvan ja suhteellisen stabiilin kansallisen tietoisuuden olosuhteissa ei fennougristiikalla voi olla samalla tavalla yhteiskunnallista »tilausta» kuin vaikkapa sata vuotta sitten. Toisekseen fennougristiikan tieteellistä »normaaliparadigmaa» on viime aikoina arvosteltu väliin vakavammin, väliin heppoisemmin tieteellisin perustein, mikä on saanut aikaan sinänsä aivan tervettä keskustelua tieteenalan tavoitteista.

Laakso ja Grünthal tulkitsevat tilannetta siten, että fennougristiikka selviytyy kohti tulevaisuutta parhaimmin korostamalla pro-

fiiliaan erityisesti suomen sukukieliin erikoistuneena lingvistiikkana, joka on metodisesti suuntautunut historialliseen ja kontrastiiviseen tutkimukseen. Toisena vaihtoehtona Laakso ja Grünthal väläyttelevät mahdollisuutta kehittää fennougristiikkaa laajemmin suomalais-ugrialaisten kulttuurien kysymyksiin paneutuvaksi alaksi, mutta mikäli olen oikein ymmärtänyt heidän intentionsa, tämä on vähemmän toivottavaa tai ainakin hankalampaa.

*

Tästä asiasta voi toki olla eri mieltä. Mielestäni fennougristiikalla on erinomaiset mahdollisuudet kehittyä monipuoliseksi kieli- ja kulttuurialaksi, jos sitä vain määrätietoisesti uskalletaan tähän suuntaan ohjata. Tämä tosin edellyttää tieteenalan »lingvistisen ytimen» arvioimista uudelleen ja sen pohtimista, mihin muuhun fennougristin tietämys kelpaa kuin historiallisen ja kontrastiivisen lingvistiikan harrastamiseen. Korostaakseni eroa yksipuolisen lingvistisistä tutkimusintresseistä nimittäisin tällaista fennougristiikkaa suomalais-ugri-▷